

DISSERTATIONIS II.

PARS PRIMA.

DE DEFINITIONE, AC DIVISIONE.

CAPUT PRIMUM.

DE DEFINITIONE.

§. I.

Definitionis notio.

56 DEFINITIO est oratio explicans clariùs id, quod simplici rei nomine confusè significabatur. Et quidem quum et nomina etiam seu vocabula sæpius explicentur, ut eorum significatio declaretur; definitio et *nominis* et *rei* esse potest. Nominum definitionibus referta sunt lexicæ linguarum, quæ ab academiis evulgata sunt, ut patrii sermonis puritatem posteris veluti tabulis resignatis conservent. Rei definitio illius naturam debet explicare, cujus est definitio; propterea quod et *definitum* apud dialecticos vocari consuevit. In vulgata hominis definitione *animal rationale*, definitum est homo, cujus natura explicatur.

57 Schol. Plerumque apud auctores controversiarum, aut dissertationum initio status, ut

ajunt, quæstionis poni solet, in quo nomina, et acceptiones *terminorum*, sive quo sensu ab auctore accipiuntur, lectori declaratur. In re arbitraria, uti sunt vocabula, frustra litem intenderis circa nominum usurpationem. Iniquiùs verò ages, si aliò detorqueas sensum verborum, ut facultatem impugnandi inde arripias: hoc enim et subdoli, et perversitatis ingenii est, ne dicam maligni, et calumniantis. Plura exempla dabit lectio auctorum, maximè in his quæstionibus, quæ de *schola* vocantur; ac nuper in Dissertatione, quam de opinione probabili typis romanis emisit eruditus theologus Gaspar Segovia, olim vigente Societate Jesu, in Romano Collegio primarius theologiæ professor, luculenter demonstrat, quam sæpe impugnandi libido transversos agat auctores.

58 Definitio naturam rei exponens, aut est *descriptiva*, aut *essentialis*: prima omnes characteres potest continere, qui rem ab alia sufficienter distinguunt. Descriptiones tum præsertim adhibemus, quum notæ internæ non adeò nobis innotescunt, ut definitionem *essentialem* exhibere possimus. Hæc enim notas, sive perfectiones rei ad essentiam pertinentes tantum exponere debet, et hæc quidem juxta præcepta statim exponenda, unde *oratio explicans essentiam rei* dici solet.

§. II.

Definitionis leges.

59 I. Lex: *Definitio debet esse clarior re*

definita. Ad hoc enim instituta est definitio, ut res non bene simplici nomine percipienda per alias clariores notiones menti innotescat. Triangulum malè definirèt, qui *figuram, cujus anguli æquantur duobus rectis*, diceret. Hanc etiam legem transgrediuntur, qui verbis obscuris, synonymis, metaphoricis, inusitatis ad definiendum utuntur.

60 II. Lex: *Definitum ingredi definitionem non debet.* Clariùs: notio ipsa rei definiendæ non debet esse pars definitionis. Nam ex præced. definitio clarior definito esse debet; quod obtineri non potest, si notionem rei exponendæ iterum in explicationem intrudas. Hoc enim, ut ajunt, esset *idem per idem explicare*: quemadmodum qui quadratum definirèt, ipsum *figuram quadratam* appellans, ideam exprimeret, quam explanare contendit.

61 III. Lex: *Definitio omnî et soli definito conveniat.* Quomodo enim exponere essentiam rei poteris (58), notiones aliis rebus communes exhibendo? Serio an joco hominem definirit Plato, *animal implume bipes*, non constat: vitiosam tamen esse eam definitionem satis indicat gallus gallinaceus in ejus scholam inductus avulsis plumis, quem *Platonis hominem* appellabat, qui ejusdem auditoribus spectaculum irrisorium voluit præbere. Et quidem aliis à definito conveniebat talis definitio: hæc autem *animal loquens* non omnî homini conveniret, quum muti, homines quidem sint, loquentes non sint.

62 IV. Lex: *Definitio essentialis, et notionem*

genericam, seu aliis communem, et propriam sive specificam continere debet. Breviùs: *constare debet genere proximo, et ultima differentia* (18). Corollarium præcedentis canonis est lex, quam exponimus: neque ea definitio omnî, et soli definito convenire poterit, nisi genus proximum, ac ultimam differentiam comprehendat. En duas definitiones, in quas aut remotius genus, aut differentia latior vitium contra stabilitam legem inducit: *substantia rationalis: animal erectum incedens.* Prima enim hominem cum angelo confundit; altera proprietatem similiis communem adhibet.

63 Schol. Alii inter regulas definitionis hanc etiam enumerans, *ut sit brevis.* Mihi quidem hæc lex superflua videtur; quum brevitatis necessario adesse debeat, si per genus proximum, atque ultimam differentiam rei natura explicetur. Libentiùs aliorum methodo subscriberem, qui eandem legem sic exponunt: *Definitio ne sit redundans*: hoc enim luculentius superfluitatem verborum in definitionibus reseccandam opportunè monet. Brevis siquidem hæc esset: *animal rationale loquens*, et tamen redundaret. Quapropter si hanc liberit inter leges numerare, quintam hanc dicito.

64 VI. Lex: *Attributa in definiendo adhibita, positiva sunt; nisi defectus notionum attributis negativis uti cogat.* Breviùs alii sic efferunt hanc legem: *Definitio ne sit negativa.* Sanè rei naturam explicare per id, quod ipsi non convenit, citius est, quid non sit, quam quid sit dicere. Nonnumquam tamen negativæ dif-

ferentiæ, aut necessario adhibendæ sunt, eo quod positivæ non suppetant; aut congruentius per easdem attributum positivum indicatur. Vulgata definitio belluarum, *animal irrationale*, apprimè notionem brutorum animantium nobis exponit, quam frustra aliis verbis exprimere luculentius tentaveris. Aliqui etiam animas brutorum definiunt, *substantias immateriales* vocant, eo quod perfectio, quæ verbis negativis exprimitur, re attributum positivum indicat.

65 Schol. Ultimam definitionis legem præmittimus, quæ nimirum ab nonnullis inter definitionis regulas recensetur: eam sic efferunt: *Definitio debet esse reciproca cum definito, aut definitio, et definitum mutuo convertuntur.* Equidem si *omni*, et *soli definito* conveniat definitio, non possunt non reciprocari. Cui enim *conveni d. definitio, convenire debet definitum*, et versa vice, cui definitum convenit, conveniat definitio necesse est: quemadmodum si alterutrum repugnat cum altero, et alterum cum ipso pugnatum iri, quis nos videt?

CAPUT SECUNDUM.

DE DIVISIONE.

§. I.

Divisionis notio.

66 **D**IVISIO est oratio rem, sive totum, in suas partes distribuens. Maxima sanè divisio-

nis utilitas in eo sita est, ut *facilius per partes in cognitionem totius indicamur.* Illud autem, quod dividitur, *divisum* appellatur; partes verò, in quas dividitur, *membra dividenda*, aut divisionis, dicuntur.

67 Schol. Aliquas notiones metaphysicas hic præmittere oportet, ut quæ de divisione dicenda sunt, rectius comprehendantur, atque applicentur. Totum, aut partes suas actualiter distinctas habet, aut quamvis distinctæ actu non sint, in eo distingui possunt. Primum vocatur totum *actuale*, alterum *potentiale*: quæ denominatio etiam ad utriusque partes extenditur, ita ut *actuale* partes *actuales*, *potentiale* *potentiales* partes habeat. Rursus *totum* triplex distinguitur: *metaphysicum*, quod partes metaphysicas, sive attributa, quæ in ipso concipimus, continet, ut *vivens, substantia, ens: physicum*, partes actu distinctas, et ad essentiam, sive naturam physicam pertinentes; ut *anima*, et *corpus: logicum* seu *potentiale*, quod de pluribus prædicari potest, sicuti esse *animal* de omni sentiente verè enunciat.

68 Juxta præcedentes notiones plures divisionis species distingui possunt. *Metaphysica*, quæ totum dividit in attributa ad essentiam metaphysicam spectantia. *Physica* partes distinctas rem componentes exprimit; quæ quidem si non ad essentiam physicam, verum ad integritatem tantum pertineant, *integralis* vocabitur. Demum *Logica* divisio est ea, quæ partes totius potentialis designat: num. 18 exemplum habes hujusce divisionis. Innumeræ aliæ spe-

cies addi possent, puta *accidentales, modales* etc., quæ aut à rebus tractatis nomen accipiunt, aut sunt voces inductæ, quibus nulla vera notio respondet, uti suis locis ostendetur.

§. II.

Divisionis leges.

69 I. Lex: *Membra dividenda exhaurire debent totum divisum.* Duplex vitium in dividendo committere possumus: omittentes scilicet aliquod membrum, seu partem divisi; vel id tribuendo, quod ad ipsum non pertineat: orbem dividentes in Asiam, Europam, et Africam veteres geographi, mutilam divisionem reliquerunt posteritati perficiendam, quum *oceanus vincula rerum laxavit, et ingens patuit tellus, Tiphisque novum detexit orbem.* Quod si ceteris jam enumeratis, præter Americam etiam adjungeres aerem, redundantem divisionem faceres; quum aer, quamvis globum complectatur, extra ipsum situs sit.

70 II. Lex: *Membrum in membro contineri non debet.* Bis enim idem membrum recenseret, qui et implicitum in alio, et postea segregatum exponeret. Malè partitionem Americæ perageres, si eam in septentrionalem, meridionalem, et in insulas divideres: insulæ enim in utroque membro continentur.

71 III. Lex: *Divisio sit immediata:* membra scilicet majora, aut generaliora accipiantur, quæ postea in alia minora, aut restrictiora, si opus sit, distribuuntur. Semper enim ma-

jora clariùs, et distinctiùs percipiuntur in toto, quàm minuscula, quæ involutiùs sunt, et obscuriora. Regna naturæ, ut ajunt, dividens quis in ea, quæ *victui deserviunt, et nutrimento inepta sunt*, contra hanc legem peccaret. Nam genera immediatè huic notioni subjecta, *animale, vegetabile, et minerale* prius deberet exponere; deinde ad species sub his contentas procedere, quæ magis notioni tradendæ consentanea sunt: ex. g. animalia in *terrestria*, et *aquatilia* dividendo etc.

72 IV. Lex: *Divisio nimis prolixa non sit.* Nam quæ in minusculas partes concisa sunt, ac veluti in pulverem secta, confusionem pariunt citiùs, quàm idearum distinctionem; quod scopus præcipuus est divisionis. Ad hoc enim vel maximè inventio definitionis, ac divisionis instituta fuit, scientiarum, et artium summo emolumento; ut rerum etiam reconditarum ideæ, quam fieri potest luculentissimè, tradantur.